

have ønsket sig afsnit tre om *Forandringerne* placeret tidligere i bogen for derved som læser at få tegnet et indledende og ikke som her et afsluttende billede af kulturhistoriske aspekter, retshistoriske forhold og sociale baggrunde. Derudover kunne man have ønsket sig færre slåfejl, der for eksempel i kapitlet *Lejermål* forekommer decideret forvir-

rende. Men når det er sagt, så skylder man også at sige, at det er en veldokumenteret og velskrevet bog, der er god at få forstand af. Det er derfor glædeligt, at Aarhus Universitetsforlag har taget initiativ til at genudgive bogen, der første gang udkom på forlaget Delta i 1982.

Merete Bøge Pedersen

DET 19. ÅRHUNDREDE

Harald Jørgensen: *En enevoldskonges hofholdning. Studier over livet ved Frederik VI.s hof 1808-39*. (Poul Kristensens Forlag, 1999). 250 s., 320 kr.

På sin halvfjerdsårsdag i 1977 blev forhenværende landsarkivar Harald Jørgensen hædret med et festskrift, hvori han blandt andet blev hyldet for sin trang til forskning, sin vitalitet og arbejdssevne og ikke mindst evnen til at udnytte arkivalier i sin produktion. Som pensionist har Jørgensen, der disputerede i 1944 med en afhandling om *Trykkefrihedsspørgsmålet i Danmark 1799-1848*, fortsat bidraget med utallige værker om dansk historie i 1800-tallet. I en alder af 92 år har Jørgensen senest udgivet denne bog, der angiveligt er en fortsættelse af *Fra Christiansborg til Amalienborg* (1996), som omhandler hofforvaltningens historie 1784-1808. Efterfølgeren handler således om hoffilivet efter Christian 7.s død i 1808, altså under Frederik 6., der i denne periode om nogen fremstår som en reaktionær monark. Som følge af emnet og Jørgensens store arkivforskningsmæssige kompetencer knytter der sig derfor naturligvis høje forventninger til netop denne bog.

Disse forventninger indfries kun delvist. Jørgensen redegør grundigt og systematisk for administrationen ved Frederik 6.s hofforvaltning. Det må roses, at vi i bogen får detaljerede beskrivelser af dagliglivet ved hoffet, herunder festligheder, vigtige begivenheder, finanser og de kongelige residenser samt af både fremtrædende hofembedsmænd og af menige ansatte i hoffet. Særligt fremhæver Jørgensen hofmarskal A.W. Hauch som en vigtig og gennemgående skikkelse i hele Frederik 6.s kongetid – som et dygtigt og organisatorisk talent. Værket giver det ikke overraskende indtryk, at det militære indslag i hoffilivet var markant blandt andet som følge af daglige morgenparoler. Desuden kan man konstatere, at Frederik 6. i økonomisk henseende var nærig i den daglige administration, nærmest sygeligt overkontrollerende med hensyn til de ansattes lønninger – men ikke over for de nære slægtninge, hvor han var gavmild (s. 122). Heller ikke dette er overraskende.

Som helhed er værkets største betydning, at der her kan hentes en mængde solide oplysninger om hofpersoner og deres betydning ved hoffet. Jørgensens fremstilling er halvvejs tør og kedelig, præget af Hof- og Statskalenderens mo-

notone opremsning, og savner i høj grad en problematiserende tone, hvilket kunne have givet værket større tyngde. Jørgensens livslange arkivfaglige arbejde har påvirket mange yngre arkivarer (og historikere i øvrigt), men disse har formået at løfte blikket fra arkivalierne og skabe en mening med deres studier – synteser, der gør produktionerne vedkommende for bredere kredse. Det formår Jørgensen ikke helt i dette værk. Frederik 6.s regime var autoritært og dybt konservativt. Det viste blandt andet Jørgensen selv i sin førnævnte disputats. I denne bog bliver det aldrig klart, hvor skellet går mellem »hofholdning« og enevældig politik. Frederik 6. fremstår som den gode landsfader, omgivet af folkelig sympati. »At den gamle konge nød en ganske overordentlig respekt og tillid i den store offentlighed var en uimodsigelig kendsgerning.« (s. 205). Citatet er kun et eksempel blandt mange på den unuancerede tone, der præger hele bogen, der ikke uventet hverken nævner fængselsoprør, dr. Dampe eller alle de andre utilfredse blandt Frederik 6.s undersåtter – og ansatte. Forventer man i denne bog at blive delagtiggjort i Harald Jørgensens modne refleksioner over en helt central epoke i dansk historie, skuffes man unægteligt. Nærmest symbolsk for hele bogen er Eckersbergs portræt af kongefamilien s. 143 spejlvendt.

Jens Morten Jessen

Pernille Arenfeldt og Pernille Hasselsteen: *Din hengivne Louise. Louise Rasmussens breve til Carl Berling og kronprins/kong Frederik VII, 1844-1850.* (Fremad, 1999). 380 s., 378 kr.

Louise Rasmussens passionerede og lidenskabelige breve til Carl Berling og kronprins/kong Frederik VII er nu tilgængelige i bogform. Brevene er meget intime og personlige og gemmer på en

vanskelig kærlighedshistorie mellem tre karismatiske personer.

Historierne om Louise Rasmussen, den senere grevinde Danner, er utallige. Louise Rasmussen er en af de relativt få kvindelige historiske skikkelser, som stadig findes interessant, og som mange har haft en mening om, ikke mindst hendes samtidige medborgere. De verbale angreb fra især borgerskabet og aristokratiet var hårde mod hende. Smædeskriverne havde kronede dage. Louise Rasmussen var en af de mest udskældte personer i sin samtid, men tiden har arbejdet for hende, eftertidens historikere har set mildere på hende.

Alle synes at have en mening om denne kvinde, som blev født uden for ægteskabet for så stille og roligt at kravle op ad den sociale rangstige. Først havde hun et årelangt forhold til Carl Berling, som lærte hende manererne i det finere borgerskab samt forsynede hende med passende kultiveret litteratur. Sammen fik de en søn i dølgsmål i 1841. I midten af 1840'erne endte forholdet, da Carl Berling stærk presset af sin mor afsluttede forholdet. Dernæst indledte Louise Rasmussen det bekendte forhold til kronprins Frederik, som var en nær ven til hende og Carl Berling. Louise Rasmussen og Frederik VII blev gift til venstre hånd i 1850, hvorefter Louise Rasmussen fik titlen lensgrevinde Danner.

Carl Berling forblev øjensynligt hendes livs kærlighed. Men fra at være hendes forlovede fik Carl Berling i stedet en rådgiverfunktion for Louise Rasmussen, dels i hendes forhold til kronprins/kong Frederik, dels i politiske spørgsmål. Louise Rasmussen og Carl Berling søgte politisk indflydelse via Bondepartiet, som så brugte dem til at formilde Frederik, hvilket især kom til udtryk i forbindelse med Grundlovens tilblivelse. Alliancen mellem Bondepartiet, Louise Rasmussen og Carl Berling førte